

ŠIŽGORIĆ I PRIBOJEVIĆ

Svoje prozno djelo DE SITU ILLYRIAE ET CIVITATE SIBENICI posvetio je Juraj Šižgorić, poznati humanist iz Šibenika, god. 1487. Mlečaninu Antoniju Calbo, koji je bio šibenski knez god. 1486.–1489. U posveti navodi, da je, dovršivši to djelo, razmišljao, kome bi ga posvetio, i da mu se upravo on učinio najprikladnijom osobom iz dva razloga: dobro upravlja gradom Šibenikom i bavi se poviješću – *convenit itaque et tamquam praetori et tamquam historiae studioso*. U nastavku skromno izjavljuje, da je to njegovo djelo kompilacija iz Plinija, Strabona, Apijana i drugih starih historičara. I po sadržaju i po načinu izlaganja očita je enkomijastična tendencija čitavog djela.¹

To je Šižgorićevo djelo ostalo neštampano sve do god. 1899., kad ga je M. Šrepel objavio u GRADI, knj. 2, str. 1–12.² Iz toga, naravno, ne smijemo zaključiti, da je ono ostalo nepoznato u tadašnjim književnim krugovima i da se nije širilo u prijepisu. U ono vrijeme to je bila gotovo redovna pojava. Tako, na pr., u Šižgorićevoj zbirci ELEGIARUM ET CARMINUM LIBRI III, štampanoj u Mlecima god. 1477., nalazimo pismo, što ga mladi Marko Marulić upravlja Šižgoriću, kojega smatra ravnim Ovidiju, Properciju i Tibulu. Tu on kaže, da su do njega doprle neke Šižgorićeve pjesme, koje se već šire i po čitavoj Italiji. Kako je Maru-

¹ Ne čini mi se vjerojatnim mišljenje Ferrari-Cupillija (*Cenni biografici di alcuni uomini illustri della Dalmazia*, Zadar 1887, str. 157), da je Šižgorić sastavio to djelo za Calba, da mu njime pruži glavne podatke o gradu, kojim je upravljao. To bi bilo prekasno, kad je tada Calbo već godinu dana bio šibenski knez i lično upoznao gotovo sve, što Šižgorić opisuje. Djelo mu je naime posvećeno upravo na godišnjicu dolaska u Šibenik.

² Šrepel se nije poslužio rukopisom Šižgorićeva djela, koji se čuva u Mlecima (br. 2218 knjižnice E. Cigogne), nego njegovim prijepisom (iz arhiva Jug. akad.), koji je pun pogrešaka, što i sam Šrepel priznaje u uvodnim riječima ispred latinskog teksta. Usporedio sam mikrofilmsku snimku rukopisa iz Mletaka sa tekstom objavljenim u GRADI knj. 2. i uvjerio se, da gotovo sve pogreške potječu od prepisivača.

ličevo pismo uvršteno u zbirku, gdje su prvi put štampane Šižgoričeve pjesme, očito je, da se Marulićeve riječi odnose na pjesme, koje su se širile u prijepisima iz rukopisa.

Djelo DE SITU ILLYRIAE ET CIVITATE SIBENICI ima 17 poglavlja s posebnim naslovima, a dijeli se na tri dijela: U prvih pet poglavlja govori se o Iliriji, u poglavljima 6.–8. o Dalmaciji i Dalmatincima, a u 9.–17. o šibenskoj okolici, o samom gradu, njegovu imenu i znamenitostima, zatim o tamošnjim ljudima i običajima. Kako je već više puta istaknuto,³ najvrednije je za nas posljednje poglavlje, u kojem je Šižgorič pun hvale i oduševljenja za naše narodne poslovice i pjesme.

God. 1525. održao je Vinko Pribojević u svom rodnom mjestu Hvaru mještanima govor DE ORIGINE SUCCESSIBUSQUE SLAVORUM, koji je god. 1532. štampan u Mlecima,⁴ a god. 1595. štampan je talijanski prijevod Splićanina Belizara Malaspallija, posvećen Dinku Zlatariću. U tom govoru Pribojević prikazuje moć i slavu slavenskog roda takvim žaroni i oduševljenjem, da mu rado praštamo nekritičnost i naivnost nekih tvrdnja. Već kod njega nalazimo *in nuce* ono, što je kasnije opširnije razradio Mavro Orbini u svom djelu IL REGNO DEGLI SLAVI (Pesaro 1601).

I Pribojević je podijelio svoj govor na tri dijela. U prvome prikazuje porijeklo, rasprostranjenost, junaštvo i slavu Slavena počinjući od biblijskog općeg potopa. Pritom bez ustručavanja uvrštava među Slavene i Aristotela i Aleksandra Velikoga. Naslov DE ORIGINE SUCCESSIBUSQUE SLAVORUM odnosi se samo na taj prvi dio. Drugi je dio namijenjen Dalmaciji. Govornik opisuje njezin pogodan smještaj, plodnost i bogatstvo te zaključuje, da ona obiluje svime, što je potrebno za život, izuzevši mirodije. Ističući, kako je dalmatinsko tlo rodilo mnogo muževa, koji su književnim radom stekli besmrtnu slavu, navodi imena mnogih dalmatinskih pisaca počinjući s Markom Marulićem. U trećem dijelu naš Hvaranin s mnogo žara i lokalnog patriotizma veliča svoj rodni grad. Najprije izlaže zgodan smještaj otoka Hvara, njegove prirodne ljepote, veze sa stranim svijetom i bogatstvo, koje donosi razvijena trgovina. Dosta iscrpno opisuje sam grad Hvar i okolicu. Zatim daje kratak pregled povijesti Hvara od najstarijih vremena do svoga doba. U završnom dijelu opisuje junačka djela Hvarana, redom valjanih boraca na moru.

Pribojevićev govor pokazuje više sličnosti sa Šižgoričevim proznim djelcem nego što to pokazuje njegov naslov. Ta sličnost, po mojem mišljenju, nije slučajna. Očituje se najprije u izboru i rasporedu građe:

Šižgorič: Ilirija – Dalmacija – Šibenik i okolica

Pribojević: Slavenstvo – Dalmacija – Hvar i okolica.

³ Isp. Š r e p e l, *Humanist Šižgorič*, RAD 138 (g. 1899), str. 267 i d.; Medini, *Povjest hrv. knjiž. u Dalmaciji i Dubrovniku I*, Zagreb 1902, str. 75; K o m b o l, *Povjest hrv. knjiž. do narodnog preporoda*, Zagreb 1945, str. 61.

⁴ Drugo izdanje (jer je prvo postalo raritet) priredio je G. Novak, *Hrvatski latini* 1, Jug. akad. 1951.

U prvome dijelu obojica govore o precima slavenskog življa u Dalmaciji. Pribojević zahvaća šire i uzima kao zadatak da ispita porijeklo Slavena i da u glavnim crtama iznese njihovu slavnu prošlost. Prosudujući njegove panslavističke nazore, moramo imati pred očima činjenicu, da je, kako sam kaže,⁵ tri godine bio u Poljskoj. Taj je duži boravak u dalekoj slavenskoj zemlji zacijelo dao Pribojeviću najviše poticaja da se oduševi veličinom i slavnom poviješću Slavena. U tome on nije imao kod nas uzora. No na tu svoju glavnu temu on je nadovezao pohvalu Dalmacije i rodnoga grada otprilike u onom stilu, u kojem je to isto učinio prije njega Šižgorić. Već podudaranje u izboru građe za drugi i treći dio obaju djela i njezin raspored upućuju na misao, da se Pribojević u tome poslužio Šižgorićem kao uzorom.

Ovdje je potrebno naglasiti, da je Pribojevićevo djelo znatno opsežnije od Šižgorićeva i da je napisano s mnogo više naučnog aparata uz obilje citata. Pribojeviću je bilo mnogo stalo do toga, da njegovo povijesno djelo bude što učenije dokumentirano. To se jasno vidi iz završnih riječi njegova posvetna pisma upravljena hvarskom patriciju Petru Vitaljiću, kojima ga moli, da primi to djelo i da ga izda *non omissis, quae in margine ponuntur, auctorum citationibus*. Zato su njegove marginalije mnogo bogatije od Šižgorićevih, ali se inače potpuno podudaraju. U njima se naime navode važnija imena, o kojima je riječ u tekstu, i citirani pisci (Pribojević i *in margine* ponavlja broj knjige i poglavlja pojedinih djela). To podudaranje u marginalijama nije ipak odlučno za naše pitanje, jer je takav sastav marginalija u ono vrijeme bio uobičajen.

Opisujući šibensko polje (gl. XI.) i šibenske otoke (gl. XII.), Šižgorić na više mjesta spominje ostatke antičkih naselja. To isto, dakako opširnije, čini i Pribojević u opisivanju hvarskoga polja. Je li ta sličnost slučajna ili potječe od tada pojačanog interesa za ostatke antike ili se u tome Pribojević povodi za uglednim šibenskim humanistom?

Ovisnost Pribojevićevo u Šižgoriću čini još vjerojatnijom podudaranje u nekim citatima iz antičkih pisaca. Navodim najvažnije:

Strabon, VII 315 – Dalmati su imali 50 utvrđenih mjesta (Šižgorić, gl. VIII. – Pribojević, str. 92),

Plinije St., III 22 – U mjesto *Sicum* poslao je car Klaudije veterane (Š. gl. IX. – P. str. 92),

Plinije St., III 25 – U Dalmaciji je preko 1000 otoka (Š. gl. IV. – P. str. 81),

Ciceron, *Ad fam.* V 11, 3 – Dalmati su uvijek bili smatrani ratobornima (Š. gl. VII. – P. str. 83),

Marcijal, X 78, 1 i 5 – Dalmacija je zlatorodna zemlja (Š. gl. VIII. – P. str. 82),

⁵ Str. 73 Novakova izdanja (Pribojevića citiram prema tom izdanju): *nam tricennium apud eos exegi*. In margine čitamo: *apud Polonos*.

Stacije, *Silvae*, I 2, 153 – Zlato se naziva *Dalmaticum metallum* (Š. gl. VIII. – P. str. 82),⁶

Vergilije, *Ecl.* 4 – Spominje se osvajač Salone Polion (Š. gl. VIII. – P. str. 90).

Na završetku ističem, da ne će biti tek slučaj, što i Pribojević (str. 66), baš kao i Šižgorić (gl. V.), izjavljuje, da Talijani neopravdano svojataju crkvenog pisca sv. Jeronima, koji je bio Slaven.

Oslanjajući se na iznijete razloge, smatram, da je Pribojević sastavljajući svoj govor DE ORIGINE SUCCESSIBUSQUE SLAVORUM, osobito njegov drugi i treći dio, imao za uzor Šižgorićevo djelo DE SITU ILLYRIAE ET CIVITATE SIBENICI. Kako je ugled toga šibenskog humanista bio velik ne samo u Dalmaciji, nego, prema riječima Marka Marulića, i u Italiji, nije trebalo da se Pribojević toga stidi.

R é s u m e

LE TRAITÉ DE ŠIŽGORIĆ A-T-IL SERVI DE MODÈLE À PRIBOJEVIĆ?

En se basant sur des analogies et des concordances qui sont bien visibles dans le choix et dans la présentation de la matière entre l'oeuvre de Šižgorić »De situ Illyriae et civitate Sibenici« (ms de 1487, publié en 1899 à Zagreb) et le discours de Pribojević »De origine successibusque Slavorum« (publié en 1532 à Venise), l'auteur vient à la conclusion que le traité de Šižgorić a servi de modèle à Pribojević. Les ressemblances sont frappantes surtout dans le choix des citations tirées des auteurs anciens. Bien que l'ouvrage de Šižgorić n'ait pas été imprimé, Pribojević – pense l'auteur de ces pages – a pu l'avoir connu en ms, ce qui est d'autant plus probable étant donné le fait que Šižgorić était de son temps un humaniste d'une grande renommée.

⁶ Citati iz Mareijala i Stacija slijede i kod Šižgorića i kod Pribojevića neposredno jedan za drugim, samo obrnutim redom.